

როგორ გამოვიყენოთ კრიზისი

ტერმინი „გლობალური კრიზისი“ თავისთავად საშინლად ჟღერს - იგი ასოცირდება ისეთ მოვლენებთან როგორიცაა: ფასების ზრდა, მასობრივი უმუშევრობა, ანაბრების დაქარგვა და ა.შ.

თუმცა, თანამედროვე კრიზისი არსებითად განსხვავდება იმ „ღიღი დებრესიისგან“, რომელიც მსოფლიო ეკონომიკას XX-ე საუკუნის 30-იან წლებში დაატყდა თავს.

თანამედროვე კრიზისის შინაარსს, ყველაზე ობიექტურად ალბათ ჩინური დამწერლობის სიმბოლოები გამოხატავენ. ჩინურად სიტყვა კრიზისი გამოისახება ორი იეროგლიფით „საშიშროება“ და „შესაძლებლობა“. ზოგი იფიქრებს, რომ ეს იეროგლიფი იკითხება როგორც „საშიშროების შესაძლებლობა“, თუმცა, კრიზისი უკვე დამდგარი საშიშროებაა და არა ჯერ კიდევ შესაძლებელი.

ამ იეროგლიფის ნამდვილ ასოციაციურ მნიშვნელობას ყველაზე კარგად ალბათ თვით ჩინელები ზედეზინან: მიუხედავად იმისა, რომ ჩინეთის ეკონომიკა მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული მსოფლიო ბაზარზე, არსებული გლობალური კრიზისი მას არსებითად ვერ დააზარალებს. პირიქით, კვლევითი ცენტრების უმეტესობა ამტკიცებს, რომ ჩინური ეკონომიკის შეუქცევადი ზრდის ტენდენცია 2030 წლამდე გაგრძელდება. ჩინეთის მთავრობამ განაცხადა, რომ ისინი მსოფლიო კრიზისის გარეშეც აპირებდნენ, რომ ჩინეთის ეკონომიკის მთავარ სტიმულატორად შინაგანი მოთხოვნის ზრდა გამოეყენებინათ. ჩინეთის მთავრობამ გამოჰყო 530 მლრდ დოლარი, რაც გზების და პორტების მშენებლობაზე დაიხარჯა.

როგორც ჩანს, ჩინელები ზემოთაღნიშნულ იეროგლიფს აღიქვამენ როგორც მოწოდებას: „არ შეგვეშინდეს შესაძლებლობის“....

კრიზისის გაღრმავების მიზეზი უმეტესად ხომ შიშია და არა იმდენად სხვა ობიექტური ფაქტორები.

თუმცა, კრიზისის გამომწვევი სულ სხვა გრძნობაა - ეს არის უსაფუძვლო იმედი, რომელიც მხოლოდ ზოგადი დადებითი ტენდენციებითაა გაღვივებული და არანაირად არ არის განმტკიცებული რეალური გათვლებით.

იმისათვის, რომ უსაფუძვლო იმედებისა და შიშების გამო ზედმეტი არ დაეკარგოთ, ჯერ კარგად უნდა გავერკვიოთ კრიზისის აღმოცენების ელემენტარულ ანატომიაში. რატომ ხდება ბაზრის ჯერ „გაბერვა“ და შემდეგ მისი უცაბედი „გასკდომა“?

ამის მიზეზია ის, რომ მოსახლეობის ერთ ჯგუფში აღმოცენებულ შემოსავლების ზრდაზე უფრო მეტი მწარმოებელი რეაგირებს, ვიდრე ამის ათვისება ამ მოთხოვნას შეუძლია. შემოსავლების ზრდის მიზეზი კი ძირითადად სახელმწიფო დანახარჯებია. XX-ე საუკუნის დასაწყისში პრეზიდენტმა უ. ტაფტმა განაცხადა, რომ ამერიკის ეკონომიკის მთავარი მამოძრავებელი ძალა არის დოლარი. მას შემდეგ ამერიკის მთავრობა სახელმწიფო ხარჯების ეკონომიაზე მაინცდამაინც არ ზრუნავდა და გულუხვად ბეჭდავდა დოლარებს - ეს თავიდან ამერიკის ეკონომიკისთვის სასარგებლო იყო, რადგან ინდუსტრიალიზაციის გარიჟრაჟზე ეკონომიკას ბევრი ფული სჭირდებოდა. მაგრამ 20-იანი წლების ბოლოს აღმოჩნდა, რომ ამერიკელი მწარმოებლები უფრო მეტ საქონელს აწარმოებდ-

ნენ, ვიდრე ხელფასებს უხდიდნენ მუშებს. შესაბამისად აღმოცენდა „ჭარბწარმოების კრიზისი“. ამ მოვლენამ გააძლიერა მარქსიზმის პოზიციები. კომუნისტები ამტკიცებდნენ: „აი ხომ ხედავთ, კაპიტალისტები იმდენ ზედმეტ ღირებულებას ითვისებენ, რომ მუშებს საარსებო საშუალებებსაც არ უტოვებენ, მიუხედავად იმისა, ეს საშუალებები ფიზიკურად არისო“. და მართლაც, საწყობებში მილიონობით წყვილი ახალი ფეხსაცმელი ინახებოდა, ნახევარი ამერიკა კი ფეხშიშველი დადიოდა. ფერმერები რძეს მდინარეებში ღვრიდნენ, ამერიკელი ბავშვების უმეტესობას კი რძე ენატრებოდა. ასე რომ, ეს იყო არა თვით წარმოების კრიზისი (დეფიციტი), არამედ შემოსავლების გადანაწილების უაზრო სისტემის კრახი.

პრეზიდენტმა ტ. რუზველტმა კაპიტალისტთა მიერ გაძარცვულ მუშებს „დაუბრუნა“ შემოსავლები, მაგრამ არა საჩუქრად, არამედ სახელმწიფო ელექტროსადგურების და გზების მშენებლობებში მონაწილეობის საფასურად.

და რა მოხდა განსხვავებული თანამედროვე ამერიკის ეკონომიკაში?

ერთი შეხედვით მსგავსი პრობლემა - თუ ადრე ტანსაცმლის და სურსათის „ჭარბწარმოება“ ხდებოდა, დღესდღეობით საცხოვრებელი სახლების და საოფისე ფართების „ჭარბწარმოება“ მოხდა...

თუმცა, შემოსავლები სულ

კობა გინაძე

ექსპერტი, ჟურნალ „ბიზნესი და კანონმდებლობის“ წამყვანი რედაქტორი

სხვა სქემით გადანაწილდა – შესაბამისად შესაძლებლობებიც განსხვავებულია...

ამ ქარბზარმოების მიზეზი ისევ და ისევ უსაფუძვლო მოლოდინები გახდა. XXI-ე საუკუნის დასაწყისიდან ამერიკას ათასობით გამდიდრებული ადამიანი მიაწყდა განვითარებადი ქვეყნებიდან. ასეთ ფონზე ყველა ამერიკელმა დევნაობა იფიქრა, რომ მოთხოვნა შენობა-ნაგებობებზე მუდმივად და სწრაფად გაიზრდებოდა. ოცნებათა სილაჟვარდეთი ამერიკელი ბანკებიც გადაეშვნენ და გადაწყვიტეს, რომ ფასი უძრავ ქონებაზე მუდმივად მზარდი იქნებოდა. ამიტომ მათ დაიწყეს კრედიტების გაცემა გადახდისუნარო კლიენტებზე იმ იმედით, რომ ეს კლიენტები ერთი-ორ წელიწადში ორმაგ ფასად გაყიდდნენ ამ ქონებას და ბანკის კრედიტებსაც დიდი სიამოვნებით დაფარავდნენ. მაგრამ ვის უნდა ეყიდა ეს ქონება ერთი-ორი წლის შემდეგ? რა თქმა უნდა, „ვინმე გამოჩნდებოდა“ – ამერიკაში ჩამოსული „ახალი რუსები“, „ახალი ჩინელები“ და „ახალი ბრაზილიელები“, რომლებიც ამერიკაში თავიანთი კომპანიების ფილიალებს გახსნიდნენ, იქ თვით ამერიკელებს დაასაქმებდნენ, რითაც კიდევ უფრო გაზრდიდნენ პოტენციურ მყიდველთა რიცხვს და ა.შ.

თუმცა, აღმოჩნდა, რომ ერთ უცხოელ ინვესტორს ათი დევნაობა და ათი ბანკი ელოდა. ისევ და ისევ მოთხოვნაზე გადაჭარბებული რეაგირების პრობლემა.

არადა, ამ დევნაობებზე უკვე დაფარული ჰქონდათ მშენებლობის დანახარჯები საბანკო კრედიტების ხარჯზე. ეს კრედიტები კი უმეტესად „უძრავი“ რეზერვების ხარჯზე იყო გაცემული. უფრო ზუსტად ბანკებმა გაცემული კრედიტები „მიჰყიდეს“ კერძო ინვესტორებს ე.წ. „საგირავნო ობლიგაციების“ სახით. ამ ობლიგაციებს კი ის ამერიკელები ყიდულობდნენ, ვისაც „ზედმეტი“ რეზერვები ჰქონდათ.

ე.ი. თუ 30-იან წლებში კაპიტალისტების დოლარები ფუჭად „იჯდნენ“ საბანკო ანგარიშებზე იმის ნაცვლად, რომ მუშების ჯიბიდან ეკონომიკა ემოდრავებინათ, თანამედროვე ამერიკაში მდიდარი ამერიკელების „გაყინული“ დანა-

ზოგები მშენებლებმა, ბანკის კორუმპირებულმა მენეჯერებმა და გადახდისუნარო თაღლითმა მენაშენებელმა მიითვისეს.

ეს კი ძალიან არსებითი განსხვავებაა...

ელემენტარულია, რომ თუნდაც უძრავი რეზერვების მითვისება ბანკის ლიკვიდურობის პრობლემას იწვევს. მაგრამ, იმდენად საშიშელია ეს ლიკვიდურობის დეფიციტი, რომ ყველა ადამიანი ახლავს ბანკში გაიქცეს და თავისი კუთვნილი ნაღდი ფული გამოიტანოს, რითაც ბანკი შეიძლება გაკოტრდეს?

საერთოდ რა საჭიროა ნაღდი ფული, როდესაც არსებობენ საკრედიტო ბარათები? ამ ბარათით შეგიძლიათ ნებისმიერი საქონელი შეიძინოთ სუპერმარკეტში, გადაიხადოთ კომუნალური გადასახადები, შეავსოთ ავზი ბენზინით და ა.შ. ევროამერიკის ქვეყნებში ნაღდი ფული პროვინციული ქალაქის მკვიდრსაც კი აღარ სჭირდება, რადგან გადახდის მთელი სისტემა კომპიუტერიზირებულია. სუფთა ტექნიკური თვალსაზრისით ნაღდი ფულის გარეშე შეგიძლიათ ანაბრით სარგებლობა – სადაც საკრედიტო ბარათის გასაშვრი აპარატი არა აქვთ იქ ჩეკებიც გამოდგება. ამიტომ არ უნდა მისცეთ ბანკს საშუალება რომ თავი გაკოტრებულად გამოაცხადოს, თქვენი საკრედიტო ბარათი გააუქმოს და თქვენი ფული მიითვისოს. არ აქვს ბანკს ნაღდი ფული? – კეთილი ინებოს და საკრედიტო ბარათებზე დაგირიცხოს ელექტრონული ინფორმაციის სახით ან ჩეკების წიგნაკი მოგართვან.

ასე რომ, ნუ აჰყვებით პანიკას და ნუ ეცდებით ბანკიდან მაინცდამაინც ნაღდი ფული გამოიტანოთ. საკრედიტო ბარათზე დარიცხული ფული უფრო უსაფრთხო შესანახია.

საქართველოში მილიონ შეიდასი ათას ადამიანს გააჩნია საკრედიტო ბარათი – ეს პროცენტულად ევროპის განვითარებული ქვეყნების მაჩვენებლებსაც კი არ ჩამორჩება...

არსებული გლობალური კრიზისის მთავარ პრობლემად მიიჩნევა ის ფაქტი, რომ ბანკების უმეტესობა საკრედიტო რესურსების გარეშე დარჩა – შესაბამისად, მათ აღარ შეუძლიათ გასცენ კრედიტი

მცირე ბიზნესზე ან ხანგრძლივი მოხმარების საგნების შეძენაზე.

თუმცა, არ უნდა დაგვაგინყდეს, რომ ბანკების საკრედიტო რესურსებმა ხომ დევნაობების, მენაშენების და ბანკის მენეჯერების ჯიბეებში გადაინაცვლა?! თუ ბანკს არ შეუძლია მცირე ბიზნესის დაკრედიტება, მაშინ ბანკის ყოფილ მენეჯერს ან დევნაობერს შეუძლია გახდეს ამ ბიზნესის ინვესტორი და მენილე. კრედიტორს კი მენილე პარტნიორი სჯობს, რადგან პარტნიორი დახმარებას გაგიწევთ მარკეტინგის ან მენეჯმენტის საკითხებში, რისი დრო და საშუალებაც მსხვილ ბანკს არა აქვს. კონტროლი კი ორივე შემთხვევაში ერთი და იგივე იქნება

ასე რომ, თუ ბიზნესმენი ხართ და კრედიტს ვერ ღებულობთ, ეძებთ ინვესტორები ნაცნობ-მეგობართა წრეში, ან გამოუშვით კორპორაციული ობლიგაციები და მოიზიდეთ უცნობი ინვესტორები პერსპექტიული ინოვაციებით.

არც სამომხმარებლო განვადების მიღება იქნება პრობლემა. ავტომობილების თუ ტელევიზორების მწარმოებლები, დაინახავენ რა, რომ მათი პოტენციური კლიენტები სამომხმარებლო კრედიტს ვეღარ ღებულობენ, თვითონ დაიწყებენ გადახდების განვადებას ბანკის ნაცვლად.

მომხმარებლებისთვის ეს უფრო მომგებიანია, რადგან ამ განვადებას ბანკის პროცენტები არ დაერიცხება...

საქართველოში უკვე რამდენიმე კომპანიამ დაიწყო პროდუქციის გაყიდვა განვადებით ბანკების მონაწილეობის გარეშე.

ახლა ისევ კრიზისის თემას დავუბრუნდეთ: კრიზისის მთავარი პრობლემა ეს არის ზედმეტი მიწოდების ათვისება რაც შეიძლება ნაკლები დანაკარგებით.

უპირატესად ხდება არა იმდენად ზედმეტი მიწოდება, რამდენადაც ამ მიწოდებაზე ფასების გაბერვა მხოლოდ იმედის საფუძველზე. მაგალითად, როდესაც 10 მყიდველი გაორმაგებულ ფასს იხდის (ვთქვათ, ოროთახიან ბინაში), დევნაობერები ფიქრობენ, რომ ამ ფასის გადახდას დანარჩენი 90 მყიდველიც შეძლებს. შესაბამისად, აორმაგებენ ფასს ყველასთვის. აღ-

ნიშნული 90 –დან მხოლოდ 10-ს შეუძლია, რომ „ქამარი მოიჭიროს“ და ეს ფასი გაჭირვებით გადაიხადოს. დანარჩენი 80 მყიდველი კი გრძელვადიან კრედიტს იღებს ბანკისგან და ცდილობს, იმ 20 კლიენტის „ნამხედურებით“ გაბერილი ღირებულება დაფაროს. რამდენად სტაბილური იქნება კრედიტის მიმღებთა შემოსავალი? ამის პროგნოზირება მხოლოდ იმედების დონეზე ხდება – საკმაოდ მარტივი ლოგიკით: მსოფლიო ეკონომიკა მუდმივად იზრდება – შესაბამისად, თუ ამ კლიენტმა თავიდან შემოსატანი 30% იშოვა, დანარჩენ 70%-საც როგორმე დაფარავს. თუმცა, საკრედიტო განაკვეთი 9–11 %-ია, ეკონომიკის ზრდის ტემპი კი საშუალოდ 4–5%! ამ დისპროპორციის გამო ადრე თუ გვიან „საკრედიტო პირამიდა“ იშლება. ამიტომ დეველოპერი იძულებულია ნამდვილ, „ნატურალურ“ ფასებს დაუბრუნდეს. ეს კი მომგებიანია მომხმარებლებისთვის და იმავდროულად, ნაკლებად ზარალიანი დეველოპერისთვისაც, რადგან მას დანახარჯები დაფარული აქვს გაორმაგებული ფასებით და საბანკო კრედიტებით. ეს კრედიტები კი მყიდველმა უნდა გადაიხადოს და არა თვითონ მშენებელმა. ამრიგად, კრიზისი ამსხვრევს უსაფუძვლო იმედებს და რეალურ დონესთან აახლოებს ოცნებების ხარჯზე გაბერილ ფასებს...

ასე რომ, კრიზისის დროს დაელოდეთ ფასების დაცემას და ისარგებლეთ ამით! რუსეთში უძრავი ქონების ფასები უკვე 50%-ით დაეცა. ევროამერიკაში ეს ციფრი უკვე 10-

15%-ს შეადგენს. საქართველოში ფასების ასეთი შემცირება მოსალოდნელია, მაგრამ მასობრივი კრაზი და კრიზისი ნაკლებად სავარაუდოა, რადგან ქართული ბანკები კრედიტს გასცემდნენ არა ვიღაც „ახალი ჩინელების“ მოლოდინით, არამედ იმ მოქალაქეებზე, რომლებსაც რეალურად ჰქონდათ შემოსავლების ზრდის პოტენციალი. რამდენად შენარჩუნებული იქნება ეს შემოსავლები, ეს დამოკიდებულია იმაზე, თუ რამდენად არ „შეეშინდება“ მოსახლეობას საყოველთაო კრიზისის.

კრიზისის ყველაზე რთული „უბანია“ წარმოების დონის შენარჩუნება საერთო პანიკის ფონზე. სამშენებლო სფეროში მომხდარი რყევები ნაკლებად უნდა ახდენდეს ზეგავლენას მრეწველობის სხვა დარგებზე, რადგან ამ კრიზისის დროს ბანკებში დაუბრუნებელი ფული უგზოუკვლოდ კი არ დაიკარგა არამედ მოსახლეობის საკმაოდ მრავალრიცხოვან ფენაში გადანაწილდა. ე.ი. პოტენციური მოთხოვნის ერთობლივი მოცულობა თუ არ გაიზარდა, იგივე დარჩა მაინც. უბრალოდ შეიცვალა ამ მოთხოვნის „წარმდგენი“: თუ ადრე მოთხოვნას წარადგენდა ბანკის მენაბრე, დღეს იგივე მოთხოვნას წარადგენს დეველოპერი, ბანკის კორუპტირებული მენეჯერი და თაღლითი მენაშენე, რომელმაც კრედიტით ნაყიდი ფართი დააგირავა. სინამდვილეში ერთობლივი მოთხოვნის პოტენციური გაიზარდა, რადგან როგორც აღინიშნა „ზედმეტი“ კრედიტები უძრავი რეზერვების ხარჯზე გაიცემოდა. ეს პოტენციალი კიდევ უფ-

რო გაიზრდება, რადგან ამერიკის მთავრობის მიერ გამოყოფილი 700 მილიარდი დოლარი იმ მენაბრეების ჯიბეებში უნდა წავიდეს, რომლებიც ბანკებმა გაძარცვეს თავიანთი საკრედიტო პოლიტიკით.

რატომ ხდება ამ გაზრდილი მოთხოვნის „გაყინვა“? რატომ არ შეგვიძლია რომ ეს პოტენციალი ავამოქმედოთ?

მხოლოდ იმიტომ, რომ მომხმარებელთა ფართო მასები პანიკაშია. სიტყვა „კრიზისი“ ისე აშინებს ხალხს, რომ უმრავლესობა მხოლოდ კვებაზე ფიქრობს და ზედმეტ დანახარჯებს ერიდება. ამ პანიკას აძლიერებენ თვით კომპანიები: შენიშნავენ თუ არა მოთხოვნის თუნდაც უმნიშვნელო შემცირებას, მაშინვე ახდენენ „ზედმეტი“ თანამშრომლების დათხოვნას. ჩამოგდებული თანამშრომლები კიდევ უფრო ამცირებენ მოხმარებას და „შავი დღისთვის“ გადანახულ დანახარჯებს თვალისჩინივით უფრო თხილდებიან. ეს კიდევ მეტად აზარალებს კომპანიებს და ა.შ.

ე.ი. კომპანიები და მომხმარებლები ერთმანეთს ალატაკებენ მხოლოდ და მხოლოდ შიშის გამო.

რის ეშინიათ? – კრიზისის!!! მაგრამ რა ხილია ეს კრიზისი – ამაში ნაკლებად ერკვევიან.

ამიტომ სანამ შეგეშინდებოდეს – კარგად უნდა გაარკვიო, არის თუ არა საშიში ის, რითაც გაშინებენ!

ჯერ კიდევ გასული საუკუნის 30-იან წლებში გაზულუქებულ კაპიტალისტებს მუშებისთვის ხელფასები რომ მოემატებინათ – „ჭარბწარმოების კრიზისი“ არ მოხდებოდა, რადგან ზემოთაღნიშნული რძე და ფეხსაცმელები სრული მოცულობით გაიყიდებოდა. მაგრამ მათ თავიანთი რეზერვების დაკარგვის შეეშინდათ.

ასე რომ, მასობრივი დათხოვნის ნაცვლად ხელფასების თუნდაც მიზერული 2-3%-იანი ზრდა საკმაოდ ძლიერი ანტიკრიზისული სტიმულია, რადგან ეს ფართო მასების პანიკას აქარწყლებს და მოხმარებისაკენ უბიძგებს მათ. სჯობს კომპანიის რეზერვები მოხმარების სტიმულირებაზე დაიხარჯოს, ვიდრე გაიზარდოს დათხოვნილი თანამშრომლების ხარჯზე.

ნიმანდობლივია ისიც, რომ კრიზისის დროს ხელფასების ზრდა

მხოლოდ დიქტატორულ ქვეყნებში ხდება. მაგალითად, როდესაც ბაჰრეინში ინფლაციის ტემპმა 9%-ს გადააჭარბა, შეიხმა მაშინვე გასცა ბრძანება, რომ ხელფასები 400 დოლარით გაეზარდათ არა მხოლოდ სახელმწიფო სტრუქტურებში, არამედ კერძო სექტორშიც.

დემოკრატიულ ქვეყნებში ასეთი იძულებითი ღონისძიება წარმოუდგენელია.

თუმცა, არსებობს კრიზისიდან გამოსვლის დემოკრატიული გზებიც – ეს არის გამოუყენებელი ინოვაციური პოტენციალის ამოქმედება. პრეზიდენტი **რუზველტის** დროს ასეთ ინოვაციურ პოტენციალს წარმოადგენდა ქვეყნის ელექტრიფიკაცია და საავტომობილო ტრანსპორტის განვითარება რკინიგზის ნაცვლად. ამიტომ **ტ. რუზველტმა** სახელმწიფო ფინანსები ამ მიმართულებით გადაისროლა.

მომხმარებლების და მწარმოებლების ურთიერთგადატაკების პროცესსაც მხოლოდ ინოვაციები აჩერებენ: კრიზისში მყოფი კომპანია თავის რეზერვებს ხარჯავს ახალი ენერგო და მასალადამოკავი ტექნოლოგიების შესყიდვაზე. შესაბამისად ახალი სამუშაო ადგილები იქმნება იმ დარგებში, სადაც ეს ახალი ტექნოლოგიები ინარმოება. ეს კი სტიმულს აძლევს მთელს ეკონომიკას.

ახლანდელი კრიზისის პირობებში სახელმწიფო ფინანსები მიმართულია ბანკის რეზერვების დანაკარგების ანაზღაურებაზე. ეს მნიშვნელოვნად გააუმჯობესებს

მომხმარებელთა მოლოდინებს, მაგრამ უნდობლობა ტრადიციული დარგების მიმართ საკმაოდ დიდხანს გაგრძელდება. უკვე ნაკლებად მიმზიდველი იქნება მშენებლობის სფერო, რადგან ამ ბაზარზე ისედაც ჭარბი მიწოდებაა – შესაბამისად ინვესტიორები ახალი სფეროების ძიებას დაიწყებენ.

რიგითი მეანბარეები ნაკლებად ენდობიან ბანკებს, რადგან მათ დაინახეს, რომ კორუმპირებულ მენეჯერებს ადვილად შეუძლიათ მათი ანაზღაურების მითვისება.

შესაბამისად უნდა მოძებნოთ ახალი პერსპექტიული სფეროები დანაზოგების ინვესტირებისთვის. ასეთი სფეროები კი ბიოტექნოლოგიები და ალტერნატიული ენერგეტიკაა.

კაცობრიობა სასურსათო კრიზისის საფრთხის წინაშე დგას – კვების პროდუქტებზე ფასები დღითიდღე იზრდება. ამიტომ სჯობს ისარგებლოთ სასურსათო კრიზისით და საკუთარი დანაზოგები ბანკებს კი არ მიანდოთ, არამედ რომელიმე აგრარულ კოოპერატივში დააბანდოთ! თუ ეს კოოპერატივი დიდ მოგებას ვერ მოიტანს – საკუთარი სურსათ-სანოვარე მაინც გექნებათ. **მიწის ნაკვეთს თუ იყიდით და თვითონ მოიყვანთ ხილ-ბოსტნეულს – არც ეს იქნება ურიგო ინვესტიცია.** უფრო მომგებიანია იმ საწარმოების აქციების ყიდვა, რომლებიც მაღალეფექტურ ბიოტექნოლოგიებს ნერგავენ. ამ ბაზარზე ჭარბი მიწოდების აღმოცენება შეუძლებელია, რადგან ღორის ხორცის, ან თევზის ფილეს

ზედმეტ მოხმარებაზე ცოტა ვინმე თუ იტყვის უარს. აღნიშნული ცხოველების მომგებიან მოშენებას კი თანამედროვე ბიოტექნოლოგიებით მიღებული იაფი საკვები სჭირდება.

მეორე პერსპექტიული დარგი – ალტერნატიული ენერგეტიკაა. ნავთობის მომპოვებელი ქვეყნები ხელოვნურად ზრდიან ფასებს ენერგომატარებლებზე იმ მიზნით, რომ ევროამერიკის ქვეყნები გაძარცვონ და დააშანტაჟონ.

გამოსავალი ამ სიტუაციიდან რამდენიმეა: ან ნავთობექსპორტიორი ქვეყნების ოკუპაცია, ან მათი საპასუხო ფინანსური „დაშანტაჟება“ ევროამერიკის სახელმწიფოების მხრიდან ან ალტერნატიული ენერგეტიკის განვითარება.

ომებს და ფინანსურ შანტაჟებს კარგი შედეგები არასდროს მოაქვთ. ამიტომ სჯობს გამოიყენოთ გლობალური ენერგეტიკული კრიზისი და ფული დააბანდოთ ალტერნატიული ენერგეტიკის განვითარებაში. ამ ბაზრის პოტენციალიც ამოუნურავია...

არადა, საქართველოში კი ინოვაციები რატომღაც არ უყვართ და ისეთ დარგებში აბანდებენ ფულს, რომლებიც უკვე გონების სიჩლუნგემდეა მოძველებული. მაგალითად, სულ ახლახანს თბილისში გაიხსნა უკვე მე-5(!!) ახალი ქარხანა, რომელიც ბისკვიტებს ამზადებს. იგი 200.000 ლარიანი კრედიტით აშენდა, რომელიც ერთ-ერთმა უმსხვილესმა ქართულმა ბანკმა გაიღო. ასევე სოკოებივით მრავლდებიან ხორცის პროდუქტების, თუ მაკარონების მწარმოებელი „მინი-ცეხები“. ეს მაშინ, როდესაც საქართველოში არსებული ზეახალი და ზემომდებელი ტექნოლოგიები პრაქტიკულად აუთვისებელია.

რა თქმა უნდა, ბისკვიტიც კარგია ჩაისთან და სოსისიც ლუდთან, მაგრამ რა საჭიროა გააფთრებული კონკურენცია უკვე გადატვირთულ ბაზრებზე, როდესაც ახალ დარგებში მოგების ნორმა 100%-ს აღწევს?

რატომ ეშინიათ სიახლეების ქართველ ბანკირებს, ინვესტორებს, ან თუნდაც იმ რიგით მეანბარეებს, რომლებიც ფულს უკვე რეპუტაცია შელახულ ბანკებს ანდობენ?

ერთი სიტყვით, მთავარია ჩინურ იეროგლიფებს დაუჯეროთ და „შესაძლებლობების არ შეგეშინდეთ“.

